

Slednjič v muzejih

Bogdana Marinac

Vzhodnoazijski predmeti so imeli že pri mnogih pomorščakih in njihovih dedičih lastnost muzealij, saj so jim pomenili vez s preteklostjo. Po Ivu Maroeviću (2020, 126) namreč muzealnost obstaja tudi med vsakdanjimi predmeti, ki jih ljudje povezujejo s preteklostjo, preteklo skupnostjo in preteklim prostorom. Muzealnost je nematerialna značilnost predmeta, vrednost predmeta, ki v neki realnosti dokumentira drugo realnost, tisto, iz katere je bil izločen. Ta značilnost daje predmetu značaj dokumenta realnosti, ki je prostorsko in časovno ali družbeno določena. Predmet lahko skladno s tem služi kot dokument prostora, časa ali družbe. Kljub temu pa ostane le okrušek družbene realnosti, v kateri je imel določen pomen (ibid., 125). Pove, česa se je v določenem okolju in v okviru vrednotenja materialne dediščine vredno spominjati. Toda predmeti pri pomorščakih in dedičih kljub temu niso muzejski predmeti. So del dediščine tistih ljudi, ki jih razumejo. Šele s prihodom v muzej postanejo muzejski predmeti, viri in nosilci komunikacije s širšo javnostjo, dokumenti pretekle realnosti. Muzejski predmeti so dokumenti stvarnosti, v kateri so nastali in služili v primarni in sekundarni rabi ter bili zaradi svoje muzealnosti preneseni v muzejsko metarealnost. Prvenstvena naloga muzejev je predmete ohraniti, dokumentirati, raziskovati in prezentirati. Muzealizacija predmetov je po Maroeviću začetek rešitve pred pozabo (Maroević 2020, 125–127, 365).

Pomorski muzej Piran je vzhodnoazijske predmete v veliki večini pridobil kot del zbirk posameznih pomorščakov iz slovenskega prostora. Večina jih je pripadala pomorščakom avstro-ogrske vojne mornarice (slika 1). Razmeroma bogata s predmeti neevropske dediščine pa je tudi zbirka ladijske družbe Splošna plovba, ki je predmete pridobila v dar od tujih poslovnih partnerjev (ladjedelnice, luških predstavnikov, zavarovalnih družb, pomorskih agencij in drugih). Ti predmeti so dokaz o poslovnih odnosih in prijateljskih vezeh podjetja z neevropskimi državami. Od leta 1979 so bili razstavljeni v muzeju Splošne plovbe, ki ga je postavil in zanj skrbel Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran, danes pa jih hrani podjetje Splošna plovba, d. o. o., Portorož. Med njimi je 13 predmetov iz Japonske in Kitajske (slika 2) (Žitko 2022, 208-310, 316, 322-326, 481-587; Marinac 2020, 14-15).¹

Nekateri pomorščaki so predmete muzeju sami podarili ali prodali, navadno z namenom ohranjanja spomina nase ter predstavljanja širši javnosti njihovih vlog v mornarici ter hkrati zgodovine pomorstva. Menili so, da bodo predmete v muzeju

1 Ladjedelnica Hakodate je Splošni plovbi podarila nekaj slik na svilo, poslovni partner iz Tokia pa model srebrnega tolkača. Iz Japonske izvirajo tudi vezene na svilo ter dve lutki Japonk, za katere ni znano, kdo jih je podaril. V zbirki sta še tapiserija z motivom kitajskega zidu in model kitajske ladje iz slonovine, ki ju je Splošni plovbi podarilo podjetje iz Hongkonga (Žitko 2022, 308, 316, 322–325, 482, 486, 497; Inventarne knjige PMSMP).

Slika 1: Delci granat iz bitke med nemško-japonsko vojno v Qingdau leta 1914, ki jih je podčastnik Ivan Lešnik shranil za spomin in pozneje podaril Pomorskemu muzeju Piran (PMSMP, foto Bogdana Marinac).

bolje hranili kot pri dedičih ter da bodo muzeju bolj koristili. Nekateri so bili celo prepričani, da bi jih dediči zavrgli. S temi nameni so predmete muzeju podarili ali prodali tudi nekateri potomci pomorščakov. Toda kustosi predmete pridobivajo tudi načrtno, navadno med terenskimi raziskavami, kjer istočasno zbirajo tudi ustne informacije ter pisne in slikovne vire o predmetih in njihovih uporabnikih. Pogosto so pobudniki odkupov. Navzlic temu so nekateri pomorščaki ali njihovi dediči muzeju podarili osebne dokumente, slikovne vire, dele uniform in različne druge predmete, ki dokumentirajo življenje pomorščakov, ne pa tudi neevropske predmete. Mnogi se od njih niso želeli ločiti, ker so bili nanje navezani, ker so krasili njihovo stanovanje ali so jih še uporabljali. Drugi so morda menili, da ti predmeti sodijo v muzej neevropske kulture, ali pa so jih drugemu muzeju prodali po višji ceni. Nečak

Antona Dolenca je tako večino vzhodnoazijskih predmetov prodal Slovenskemu etnografskemu muzeju, pomorskemu muzeju, ki hrani velik del zapuščine Antona Dolenca, pa le *kozuki* in nekaj razglednic, čeprav je Pomorski muzej Piran že v tistem času postavil več razstav o potovanju Antona Dolenca okoli sveta ter razstavo predmetov, ki so jih pomorščaki Splošne plovbe prinesli s potovanj (Marinac 2020, 18). Ker je navezanost na predmete iz generacije v generacijo manjša, je v zadnjem času pomorski muzej vendarle odkupil več neevropskih predmetov pomorščakov avstro-ogrske vojne mornarice, tudi nekaj takih, ki jih predhodni lastniki niso želeli odstopiti.

Namen zbiranja vzhodnoazijskih predmetov v piranskem pomorskem muzeju je v prvi vrsti raziskovanje in predstavljanje potovanj pomorščakov, medkulturnih stikov in odnosov, njihovih

Slika 2: Predmeti iz Japonske in Kitajske iz zbirke Splošne plovbe Portorož na razstavi *Kanček Daljnega vzhoda* v Pomorskem muzeju Piran leta 2023 (zbirka Splošne plovbe, Splošna plovba d.o.o., Portorož, foto Sara Glavina).

Slika 3: Stalna razstava »Na Njegovega veličanstva ladji«: V avstrijski in avstro-ogrski vojni mornarici v Pomorskem muzeju »Sergej Mašera« Piran s predmeti, ki so jih pomorščaki prinesli s potovanj (avtorica razstave Bogdana Marinac, foto Bogdana Marinac).

Slika 4: Razstava Čez morje na nepoznani Daljni vzhod, Potovanja pomorščakov avstrijske in avstro-ogrske vojne mornarice v Vzhodno Azijo v Pomorskem muzeju Piran leta 2017 (avtorica razstave Bogdana Marinac, foto Igor Presl).

življenjskih zgodb, načina življenja in njihove vloge v mornaricah in družbi. Ob tem je pomembno predstavljanje tujih kultur, s čimer lahko pripomočemo k preseganju nerazumevanja in lažjemu sprejemanju drugačnosti. S tem namenom ter z namenom raziskovanja izvorov predmetov in njihovega ovrednotenja je v zadnjem času potekalo proučevanje predmetov v sodelovanju z Oddelkom za azijske študije Filozofske fakultete v Ljubljani in strokovnjaki iz tujine.

Na stalnih razstavah o pomorščakih je zaradi pomanjkanja razstavnih prostorov v muzeju na ogled le manjše število predmetov, ki so jih pomorščaki prinesli s potovanj (slika 3). Zaradi tega ter z namenom predstavljanja novih tem, pa je muzej z njimi postavil vrsto občasnih razstav. Leta 2016 se je muzej na pobudo Narodnega muzeja Koreje z objavo

desetih predmetov pridružil virtualnemu muzeju azijskih predmetov Virtual collection of Masterpieces, že več let pa predmete objavlja v digitalnih zbirkah na lastni spletni strani.

Predmeti oddajajo neskončno število informacij, sporočil in kompleksnih informacijskih sklopov (Maroević 2000, 365). Z njimi lahko ustvarjamo neskončno število pripovedi in sporočil. Ponujajo neskončno število interpretacij. Na muzejskih razstavah lahko imajo vlogo vira ali so predmet kot medij. Lahko so v ospredju ali le sredstvo in dokaz določene pripovedi oziroma trditve. Na razstavi »Spomini od popotovanja na Njegovega veličanstva ladje Saída«: Potovanja z ladjami avstro-ogrske vojne mornarice skozi oči slovenskih pomorščakov avtorice Bogdane Marinac, ki je leta 2005 govorila o načinu življenja pomorščakov na prekoceanskih

Slika 5: Razstava *Kanček Daljnega vzhoda* v Pomorskem muzeju Piran leta 2023 (avtorica razstave Bogdana Marinac, PMSMP, foto Bogdana Marinac).

potovanjih, so neevropski predmeti dopolnjevali osredno temo razstave ter pripovedovali o stikih pomorščakov s tujimi kraji in o njihovem nakupovanju. Na razstavi *Pot domov: Vračanja pomorščakov* leta 2015 je želela ista avtorica z vzhodno-azijskimi razglednicami iz albuma Ivana Koršiča predstaviti sliko Vzhodne Azije, kot so jo videli pomorščaki med prvo svetovno vojno, in tako dopolniti zgodbo o vračanju podčastnika Antona Lipovža iz japonskega ujetništva. Na razstavi *Rog, prva slovenska čezoceanska ladja, in njen poveljnik Baldomir Podgornik* leta 2016 je s predmeti iz Japonske avtorica razstave Duška Žitko opozorila na življenje Baldomirja Podgornika (1913–1989) na Japonskem, ko je bil tam predstavnik Splošne plovbe. Na razstavi *Čez morje na nepoznani Daljni vzhod, Potovanja pomorščakov v Vzhodno Azijo v*

obdobju Avstrije in Austro-Ogrske avtorice Bogdane Marinac, ki jo je Pomorski muzej Piran postavil leta 2017 (slika 4), so bili predmeti viri, dokazi in medij za predstavljanje potovanj pomorščakov ter njihovih stikov z Vzhodno Azijo. Ob tem so skupaj za izjavami pomorščakov govorili tudi o tujih kulturah ter odnosu pomorščakov do njih. Na razstavi *Kanček Daljnega vzhoda, Predmeti iz Vzhodne Azije v zbirkah pomorščakov*, ki jo je Pomorski muzej Piran v sodelovanju z Oddelkom za azijske študije Filozofske fakultete v Ljubljani in Znanstveno-raziskovalnim središčem Koper postavil leta 2023,² pa so bili predmeti v ospredju. Skupaj z zgodbami

² Besedila za razstavo so prispevale: Tina Berdajs, Klara Hrvatina, Bogdana Marinac, Helena Motoh, Chikako Shigemori Bučar, Nataša Vampelj Suhadolnik, Maja Veselič in Nataša Visočnik Gerželj. Razstavo je oblikovala Vesna Vidmar.

Slika 6: Razstava *Kanček Daljnega vzhoda* v Pomorskem muzeju Piran leta 2023 (avtorica razstave Bogdana Marinac, PMSMP, foto Bogdana Marinac).

pomorščakov so bile predstavljene življenjske zgodbe predmetov, njihov nastanek in pomen v izvornem okolju ter njihova raba in pomen pri pomorščakih in njihovih dedičih (sliki 5 in 6).

Število predmetov iz Vzhodne Azije in drugih neevropskih krajev v Pomorskem muzeju Piran ni veliko v primerjavi z njihovim številom v muzejih, ki so namenjeni hranjenju in raziskovanju neevropske ali vzhodnoazijske umetnosti in kulture po Evropi in svetu. Tudi zbirke pomorščakov habsburške vojne mornarice iz slovenskega etničnega prostora, ki jih hranijo drugi slovenski muzeji ali dediči pomorščakov, se z izjemo zbirke intendantskega častnika Ivana Skuška po količini in vrednosti ne morejo primerjati z zbirkami velikih evropskih zbirateljev. Ne morejo se primerjati z bogatimi zbirkami predmetov, ki so jih za habsburško monarhijo, nekatere muzeje in

velike zbiratelje na Dunaju, v Pragi, Budimpešti in drugod pripeljali z njenimi vojaškimi ladjami. Od slednjih se razlikujejo tudi glede na izbor. V obravnavanih zbirkah so namreč povečini cenejši predmeti, spominki, ki v času nakupa niso imeli velike umetniške in zgodovinske vrednosti. Toda danes so tudi ti predmeti zelo dokumentarni, saj kažejo med drugim kulturo zbiranja, hranjenja in uporabe predmetov med pomorščaki na naših tleh ter medkulturne stike. Razkrivajo priljubljenost in razširjenost posameznih skupin predmetov med pomorščaki in njihovimi dediči, njihov odnos do spominkov in uporabnih predmetov iz Vzhodne Azije ter njihovo razumevanje in poznavanje tamkajšnjih kultur. Zaradi razmeroma velikega števila pomorščakov, ki so bili do srede 20. stoletja med redkimi, ki so potovali v Vzhodno Azijo, je večina teh predmetov v tistem času sodila med

bolj razširjene vzhodnoazijske predmete pri nas. Nekateri so se znašli tudi pri manj premožnih. Zaradi tega so ti predmeti posebno pri prebivalcih srednjega in nižjega sloja pomembno vplivali na oblikovanje predstav o vzhodnoazijskih kulturah. Toda ker se številni lastniki niso zavedali, da so nekateri predmeti prilagojeni za tujce, so se prek njih širile tudi predstave o kulturi dežel Vzhodne Azije, ki niso bile povsem realne.

Pri vzhodnoazijskih predmetih iz zbirk pomorščakov provenienca ni popolnoma neznana, saj vemo vsaj kdo in kdaj jih je od tam prinesel. Res je, da so se s prenosom na nove lastnike izgubile številne informacije o njihovi proizvodnji, prodaji in namenu uporabe v Vzhodni Aziji, a so pri pomorščakih in njihovih poznejših lastnikih pridobili nove funkcije in pomene. Popolnoma neznano provenienco ima v Pomorskem muzeju Piran le nekaj vzhodnoazijskih predmetov. Poleg japonskega loka in velike vezenine na svilo, ki iz neznanega razloga nista inventarizirana, je med njimi nekaj predmetov, pridobljenih v prvih letih delovanja muzeja, ki je leta 1954 nastal kot mestni muzej. V času velikega eksodusa avtohtonega, zlasti italijanskega prebivalstva je muzej zbral številne predmete, ki jih ti ljudje niso mogli ali smeli odnesti s seboj (PMSMP, Mestni muzej Piran, Dopisi 1956). Dva lesena kitajska kipca je muzej od stanovanjskega urada pridobil že leta 1954, štiri japonske vaze pa istega leta iz samostana Svetega Frančiška. Komu so pred tem pripadali in kdo jih je prinesel v Piran, zaradi načina pridobitve še ni bilo ugotovljeno. Glede na to, da je bilo v Piranu veliko pomorščakov ter da so Pirančani prodajali in kupovali v bližnjem Trstu, kjer so zaradi pomembnosti njegovega trgovskega pristanišča prodajali tudi predmete iz tujih dežel, ki so od tam prišli s pomorščaki, lahko domnevamo, da so tudi te iz neevropskih krajev prinesli prav slednji. Kljub neznani provenienci pa predmeti pričajo o načinu življenja, zlasti o likovnem obzorju in notranji opremi piranskega mestnega prebivalstva ter notranji opremi samostana.